

Сінкевіч Д. (г. Брэст, БрДУ імя А.С. Пушкіна)

СУБСТАНТЫЎНАЯ СЛОВАТВОРЧАСЦЬ У СУЧАСНЫМ ПЕРЫЯДЫЧНЫМ ДРУКУ

Шырокае выкарыстанне ў перыядычным друку новых адзінак пацвярджае тэндэнцыю да жарганізацыі сучаснага маўлення. Мова газеты набыла індывідуальна-творчы характар, а гэта ўздзейнічае на развіццё сучаснай літаратурнай мовы. Таму актуальным тут бачыцца даследаванне асаблівасцяў словатворчасці ў сучаснай публіцыстыцы.

Словаўтваральны аналіз зафіксаваных назоўнікаў-наватвораў паказаў, што ў асноўным такія словы рэалізуюцца тыповымі спосабамі. Найбольш прадуктыўным з'яўляецца афіксацыя.

1. Так, новыя субстантывы актыўна ўтвараюцца з дапамогай суфіксальнага спосабу (*аб'ядновец, амерыкос, атрымальнік, беларускаць, бурапеннасць, бэтэзнік* 'супрацоўнік тэлеканала «БТ»', *візіцёр, выбарац* 'выбаршчык', *гадства, гледзішча, даляровец* 'прадпрымальнік; багаты чалавек', *дбайца, запалітызаванасць, імперац* 'той, хто падтрымлівае імперскія інтарэсы', *кіяскёрка, лозунгавасць, маладзён, мітынговец, музеец, наведнік, надалоннік* 'мініяцорны персанальны камп'ютар, які звычайна змяшчаецца на далоні карыстальніка', *непушчанне, непатрэбшчына, падпісант, паштар, піток, пошукавік, петаходыт, тэлевізійнік, хаўрусаванне, чаргавік, чынаўё, цяперац* 'той, хто стварае, займаецца ў цяперашні момант нечым, што не будзе мець значэння'). Матывавальнымі базамі для суфіксальных утварэнняў служаць асновы розных часцін мовы (назоўнікі, прыметнікі, дзеясловы, прыслоўі). Сустракаюцца і адабрэвіятурныя адзінкі (*амапавец* – АМАП, *бэнээфавец* – БНФ, *спецназавец* – спецназ). Зафіксаваны і дэрыват, створаны на аснове ўжо суфіксальнай адабрэвіятурнай базы (*КВЗшнік* – *КВЗшны* – *КВЗ*).

Трэба адзначыць, што ў прэсе зрэдку выкарыстоўваюцца антрапанімічныя новаўтварэнні ад імёнаў асоб кіраўнікоў дзяржаў, палітычных дзеячаў, паслядоўнікаў ідэалагічных і рэлігійных цячэнняў (*Лукашэнкавец* – *Лукашэнка, няклявец* – *Някляеў*).

Як відаць, пераважную па колькасці групу наватвораў, зафіксаваных на газетнай паласе, складаюць назоўнікі, якія абазначаюць асоб паводле розных

прыкмет. Найбольшай прадуктыўнасцю пры суфіксальнай дэрывацыі аўтарскіх субстантываў вызначаюцца фарманты -авец (-овец), -ац (-ец), -ік, -нік, -асць.

2. Нульсуфіксальныя наваторы-назоўнікі колькасна нешматлікія і прадстаўлены дэрыватамі, матываванымі пераважна дзеяслоўнымі асновамі (*выступ, здогад, назоў, параз* 'паражэнне', *пераслед* 'праследаванне, ганенне', *перахоў, спадзеў, сумнеў, сутрым* 'стрымванне', *супраціў, чынаўё*).

3. У апошнія дзесяцігоддзе ў мове друкаваных СМІ павялічылася колькасць суфіксальных універбатаў (універбавыя – згортванне, сцяжэнне словазлучэння) – назоўнікаў, створаных на базе атрыбутыўных кампанентаў састаўных назваў (словазлучэнняў) шляхам суфіксацыі (*сотавік* 'сотавы тэлефон', *сілавік* 'работнік сілавых структур', *персаналка* 'персанальны камп'ютар'). Такія дэрываты ўбіраюць у сябе значэнне ўсіх кампанентаў словазлучэння, хоць структурна суадносяцца толькі з адным, як правіла, прыметнікам. Зразумела, што ў актывізацыі гэтага спосабу дэрывацыі яскрава праяўляецца тэндэнцыя да моўнай эканоміі («закон эканоміі моўных сродкаў»), якая характэрна ў асноўным размоўнаму стылю.

4. Група прэфіксальных субстантываў параўнальна нешматлікая. У выніку прэфіксацыі ўтвараюцца назоўнікі *атожылі* 'галінкі, парасткі', *гіпердом*, *звышадчуванне*, *недэмакрат*, *нефармат*, *непушчанне*, *паследкі* 'наступствы', *псеўдапатрыёт*, *псеўдадэмакрат*, *супергурт*, *суперсілавік*, *ультранавіны*. Асаблівую словатворчую актыўнасць у апошнія гады праяўляюць прэфіксы *супер-*, *гіпер-*, *звыш-*.

5. Малапрадуктыўным спосабам утварэння новых назоўнікаў з'яўляецца канфіксацыя – далучэнне да ўтваральнай асновы канфікса (прыстаўкі і суфікса, у тым ліку і нулявога). Зафіксавана толькі некалькі прэфіксальна-нульсуфіксальных дэрыватаў (*пожад* 'жаданне' – *жадаць*, *уручча* 'прылады' – *рука*).

6. Сярод аўтарскіх субстантываў выяўлены кампазіты, у прыватнасці, асноваскладанні з суфісацыяй (у тым ліку з нулявой суфіксацыяй) (*дзяржаватворца*, *маладафронтавец*, *пустацікавец* 'разявака', *шчытаносец*, *хуткакаша*, *хуткасуп*) і словаскладанні (*бізнес-калега*, *інтэрнэт-знаёмства*, *інтэрнэт-дэжнік*, *інтэрнэт -махляр*, *боўлінг-цэнтр*). Як правіла, словаскладанні з часткамі *бізнес*, *інтэрнэт* вельмі хутка губляюць аказіянальнаы асаблівасці і пранікаюць у літаратурную мову.

7. У мове перыядычнага друку апошняга дзесяцігоддзя адзначаецца рост складанаскарачоных новаўтварэнняў, прычым часцей складовага і змешанага тыпу (*кібарг* 'кібернетычны арганізм', *дэмакандыдат* 'дэмакратычны кандыдат', *тэлевыкрывальнік* 'тэлевізійны выкрывальнік'). Слова *параноміка* 'эканоміка паводле П. Парашэнкі – тэлескапічная абрэвіатура.

Такім чынам, асноўным словаўтваральным спосабам узнікнення новых лексем у мове сучаснага перыядычнага друку з'яўляецца афіксальная дэрывацыя, у межах якой найбольш прадстаўлена суфіксацыя.

Літаратура

1. Попова, Т.В. Неология и неография современного русского языка : учеб. пособие [для студентов ВУЗов, аспирантов, преподавателей-филологов, журналистов] / Т.В. Попова, Л.В. Рацибурская, Д.В. Гугунова. – М. : Флинта : Наука, 2005. – 96 с.
2. Уласевіч, В.І. Слоўнік новых слоў беларускай мовы / В.І. Уласевіч, Н.М. Даўгалевіч. – Мінск : ТэтраСистемс, 2009. – 488 с.
3. Улуханов, И.С. Единицы словообразовательной системы русского языка и их лексическая реализация / И.С. Улуханов. – М., 1996. – 221 с.